KWAME ANTHONY APPIAH, *COSMOPOLITISM. ETICA ÎNTR-O LUME A STRĂINILOR*

Ana-Maria CHEŞCU
Romanian Academy, Iaşi Branch

Abstract: Through the emigration, immigration, colonization, the transfers of territories appears a phenomenon social cultural and political which is known in the literature under the name of cosmopolitanism. This phenomenon which produced mutations in the structure ethnic and demographic, from the abandoned space at host space, has caused the changes in the religion, culture and identity.

Keywords: cosmopolitism, emigration, colonization, foreigners.

Tot ceea ce e nou e diferit, tot ceea ce e diferit e straniu, tot ceea ce e straniu e de neacceptat. Lucrarea filozofului african, Kwame Anthony Appiah, *Cosmopolitism. Etica într-o lume a străinilor,* publicată în ediţie originală de Princeton University Press şi premiată cu premiul Arthur Ross de către Cosiliul pentru Relaţii Externe, reprezintă, în opinia mea, un Decalog artistic al ideologiei cosmopolitiste. Punând în balanţă cele două valori, binele şi răul, autorul încearcă, printr-o manieră proprie, să afle răspunsul la întrebarea: e bine să fim ospitalieri faţă de străini sau nu? Îi putem integra pe străini în interiorul comunităţii noastre, respectându-ne, reciproc, interesele? Stilul personal şi scrierea analitică, transformă această lucrare într-un manual de gândire, care îl determină pe cititor să-şi pună întrebări despre acceptarea celuilalt şi condiţiile în care acest lucru este posibil.

Atunci când vorbim despre cosmopolitism vorbim despre o ,,preţuire a contaminării". Fenomenul migraţiilor în masă a făcut posibilă această contaminare. Cosmopolitismul afirma Appiah a fost inventat de către contaminatorii a căror migraţie a fost solitară. Imperiul lui Alexandru a modelat state, migraţiile bantu au populat jumătate din continentul african, statele islamice s-au întins din Maroc până în Indonezia, creştinismul a ajuns în Africa, Europa şi Asia. În mod evident, acceptarea contaminării nu se poate face decât prin echilibru, deoarece un cosmopolitism echilibrat temperează respectul faţă de deosebiri, cu respectul faţă de fiinţele omeneşti şi cu sentimentul redat, într-un mod oarecum comic, de sclavul Chremes: ,,Fie că doresc să o aflu pentru mine, fie că doresc să te sfătuiesc pe tine: te las să crezi ce vrei. Dacă ai dreptate, voi face ceea ce faci şi tu. Dacă te înşeli, o să te pun la punct (p. 125).

Pentru a înţelege cosmopolitismul, trebuie să vedem care este diferenţa dintre cosmopolit şi anti-cosmopolit. Primii, consideră că există mai multe valori după care poţi să-ţi trăieşti viaţa, dar nu poţi fi în corcordanţă cu toate valorile, sau că, în lipsa unor dovezi, cunoaşterea noastră este imperfectă, în timp ce următorii cred că există cu adevărat o cale dreaptă, conform căreia trebuie să trăiască toate fiinţele omeneşti (p. 159). Ce ne diferenţiază şi ce ne apropie? Dacă lumea occidentală promovează ideea femeii care află în competiţie pe piaţa muncii cu bărbatul, lumea orientală, în special lumea musulmană, consideră aceste exemple, drept neadecvate culturii şi religiei musulmane. (p. 92). În aceste condiţii, putem vorbi de o acceptare şi integrare a modului de viaţă occidentală în cultura musulmană? Cu siguranţă, nu. Mergând pe această filieră, nu putem ignora prezenţa acestor doi mari factori de presiune: etnia şi religia. Marii promotori ai cosmopolitismului vorbeau despre o victorie a universalismului, dar există o religie universală sau o naţie universală? Însuşi Constituţia SUA, în *Carta Drepturilor,* observă autorul, stipula: ,,Congresul nu va da nici o lege

BDD-A21910 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:00:29 UTC)

respectând o stabilire a unei religii, sau interzicând libera practică a acestora" (p. 78). Dincolo de interpretările privind toleranţa religioasă sau suveranitatea conştiinţei naţionale, putem vedea în articolul cu pricina încercarea unui stat de a stabili o serie de reguli care să ducă la un sistem liber de convieţuire între mai multe naţii. Mai mult, observăm că nu religia este calea spre acceptare, ci meseria, deoarece englezii, francezii, italienii au fost integraţi în principate, nu datorită confesiunii, ci datorită activităţii pe care o desfăşurau[1]. Ideea de acceptare nu este dependentă de ideea de cetăţenie. Poţi să fii cetăţean al unui stat, dar să ai naţionalitatea altui stat. Deci, dacă vorbim despre cosmopolitism, ne putem uita originea şi limba proprie? În ziua de astăzi, se vehiculează tot mai des ideea transformării limbi engleze în limba tuturor popoarelor. Dacă am aplica-o *ad-litteram*, am accepta ca urmaşii noştrii să înveţe această limbă, renegându-şi originile ? Nu se ajunge, astfel, la o exacerbare a universalismului ? Păcatul suprem al marilor Imperii a fost, tocmai, ambiţia de strânge la un loc mai multe popoare, obligându-le să se supună unei culturi, diferită de cea a lor, astfel apărând fenomenul de respingere a ceea ce era diferit. Marea provocare a venit din încercarea de a-i accepta pe ceilalţi, principiul care este valabil şi pentru cosmopolitism.

Raportând problema străinilor din perspectiva celor care veneau şi a celor care-i primeau, putem vorbi de un dialog intercultural, dialog care a creat o serie de probleme, pe care istoricii, prin maniera lor pozitivistă, nu le-au înţeles. Potrivit autorului, omul ar fi o fiinţă individuală, dar valoarea lui nu ar depinde numai de faptele sale, ci şi de confirmarea societăţii, fără de care acesta ar deveni apatrid, indiferent de stat.

Deci a fi cosmopolit nu echivalează cu a fi vagabond. Cosmopolitismul nu exclude o serie de convenţii sociale, pe care individul, indiferent din ce loc vine, trebuie să le respecte. Toleranţa nu poate exclude graniţa legii, sistemul pe care este organizat statul. A fi străin într-o altă ţară nu înseamnă a nu avea patrie sau a dobândi o nouă patrie, ci a emigra, a se stabili într-un loc, diferit de locul naşterii sale, a accepta o serie de legi, diferite de locul naşterii sale.

În epoca modernă, până când dobândea o nouă cetăţenie, emigrantul rămânea legat de patria-mamă şi de consulat. Cu toate acestea, emigrantul trebuia să respecte legile statului în care se stabilea, dar şi să muncească, lucru care este valabil şi astăzi.

Analizând acest sistem, unii au vorbit de intoleranţă, alţii de toleranţă. În mod evident, părerile sunt împărţite. Pentru exemplificare, o să dau drept exemplu cazul străinilor din Principate care erau primiţi, dar supuşi legilor Moldovei. Şi aici apare întrebarea: dacă legile din Principatele Române au promovat ideea că, legea este una şi aceeaşi pentru toţi, de ce străinii au refuzat să accepte aceasta? Vorbim de o respingere a străinilor de către autohtoni, sau de o respingere a autohtonilor de către străini? Dacă străinii au considerat spaţiul Principatelor Române doar un debuşeu pentru nevoile industriale ale noii Europe, vorbim de un abuz al Europei asupra spaţiului moldo-valah? Vorbim de o inversare a valorilor, de la stat autonom cu o populaţie minoritară, sau de la stat minoritar cu o populaţie autonomă?

Ce a dat forţă acestei acţiuni de respingere sau de separare? Dar dacă a existat o acţiune de separare, consemnată în arhive, prin litigiile juridice dintre autohtoni şi străini, de ce Vasile Docea, în lucrarea sa dedicată străinilor de alături, aducea în discuţie sintagma de „neamţul bun la toate"[2]. Am respins, dar am avut nevoie? Şi aici se ajunge la un cuvânt pe care se bazează studiul nostru – nevoia. Nevoia îi impinge pe unii să plece, nevoia îi impinge pe alţii să accepte, nevoia îi impinge să convieţuiască, astfel, ajungându-se la un dialog intercultural, de „voie de nevoie". Nevoia îi împinge pe unii să plece spre alte locuri unde „nevoile lor de bază" ar putea fi satisfăcute (pp. 179-184).

1 Elena Siupiur, *Emigraţia, condiţie umană şi social-politică în sud-estul Europei*, Editura Academiei Române, Bucureşti, 2009, p. 87.
2Vasile Docea, *Străinii de alături. Explorări în istoria minorităţilor şi a comunicării interculturale,* Timişoara, Editura Universităţii de Vest, 2006, pp. 10-11.

BDD-A21910 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:00:29 UTC)

„Bunătatea faţă de străini”, ultimul capitol, oferă o perspectivă antagonică asupra conceptului de bunătate. A fi pasiv e egoism, iar a fi activ e generozitate, autorul propunând, astfel, o viziune inversă asupra ideei de bunătate (p. 173). Dar nevoia este strâns legată de valoare. Kwane Antony Appiah, vorbind despre un exil al valorii, considera că distincţia dintre fapte şi valori era o chestiune de bun simţ. A lega noţiunea de străin cu ideea de non-valoare era o greşeală, la fel ca şi ideea că toate credinţele noastre despre lume reprezentau, de fapt, credinţele noastre despre o singură lume (pp. 19-26).

La graniţa dintre toleranţă şi intoleranţă, se aflau valorile sau raportul dintre valori şi non-valori, autorul considerând că exista o diferenţă între valorile noastre, între eu şi tu. Daca autohtonul se întâlnea cu indigenul, puteau convieţui împreună, un străin cu valori bune cu un autohton cu valori rele puteau ajunge la un dialog intercultural, şi viceversa? O valoare pozitivă cu una negativă puteau dăinui? Era un cosmopolitism autentic? Dar cosmopolitismul, în sine, presupune acceptarea şi integrarea fără limite, acceptarea în absenţa valorii? Valoarea noastră era mai valoare decât valoarea voastră? Care era indicatorul care definea valoarea? Pornind de la acest indicator - valoarea - ne punem întrebarea: a existat un cosmopolitism autentic la Galaţi, în prima jumătate a secolului al XIX-lea, sau vorbim de un „stat în stat”, de o comunitate mică, aflată sub suzeranitatea unei comunităţi mai mari, care se opune integrării noilor valori, prin sistemele proprii, lege, stat, conducător? Dacă vorbim de dominaţie mai putem vorbi de interferenţă culturală?

Integrarea comunităţilor străine la Galaţi a atras, după sine, modificări sociale, cuturale, arhitectonice. Atunci când o nouă comunitate se stabilea aici, primul pas era dat de prezenţa preotului şi ridicarea bisericii, apoi de numirea unui consul, care trebuia să le apere interesele[3]. Prin aportul adus de către străini în dezvoltarea urbei gălăţene, s-a ajuns la educarea copiilor de boieri în pensioanele care aparţineau supuşilor străini, la integrarea autohtonilor în fabricile străine, ca mână de lucru ieftină, la crearea unor relaţii de schimb între negustorii locali şi autohtoni, dar, în acelaşi timp, la crearea unui mediu concurenţial între autohtoni şi străini. În esenţă, cosmopolitisimul este posibil, atât timp cât ambele părţi au nevoie de ceva, dar nu şi, din punct de vedere religios sau etnic, atât timp cât, prin regimul de jursdicţie consulară, străinii sunt legaţi de „statul-mamă”, iar religia rămâne elementul definitoriu al unei naţiuni.

3Elena Siupiur, *op. cit.*, p. 87.

BDD-A21910 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:00:29 UTC)